

CHỨC NĂNG CỦA GIA ĐÌNH DƯỚI TÁC ĐỘNG CỦA KINH TẾ THỊ TRƯỜNG HIỆN NAY

PHẠM THỊ BÌNH^(*)

Gia đình là tế bào của xã hội và là một trong những nhân tố có ý nghĩa thúc đẩy sự phát triển của xã hội. Trong sự nghiệp đổi mới, dưới tác động của nền kinh tế thị trường định hướng XHCN, các chức năng của gia đình Việt Nam được thực hiện tốt hơn sẽ góp phần củng cố và khẳng định vị thế của thiết chế quan trọng này. Nhưng, tác động có tính hai mặt của nền kinh tế thị trường đến các chức năng gia đình Việt Nam cũng đang đặt ra nhiều vấn đề phức tạp cần được quan tâm giải quyết.

1. Ở Việt Nam, trong quá trình tiến hành công cuộc đổi mới, Đảng ta chủ trương phát triển nền kinh tế thị trường định hướng XHCN. Kinh tế thị trường đã có những tác động tích cực đến các lĩnh vực của đời sống xã hội, trong đó có tác động đến chức năng gia đình. Chính những tác động tích cực ấy đã khơi dậy và phát huy được nhiều tiềm năng, nội lực của gia đình Việt Nam; tạo điều kiện và động lực để gia đình vươn lên thực hiện ngày càng tốt hơn các chức năng: chức năng sinh sản, tái sản xuất con người; chức năng kinh tế; chức năng giáo dục; chức năng thỏa mãn nhu cầu tâm - sinh lý, tình cảm cho các thành viên trong gia đình. Các chức năng này của gia đình Việt Nam đã có sự phát triển, thay đổi về chất, tạo điều kiện để gia đình ngày càng thể hiện rõ vai trò to lớn của mình và đóng góp tích cực cho xã hội trên nhiều phương diện: sản sinh và đào tạo nguồn nhân lực chất lượng cao; chuyển dịch cơ cấu ngành, nghề và

cơ cấu lao động theo hướng tích cực; thúc đẩy tăng trưởng kinh tế, giữ gìn và phát huy các giá trị văn hóa tốt đẹp của dân tộc; phòng chống có hiệu quả các loại tệ nạn xã hội. Nói cách khác, dưới tác động tích cực của kinh tế thị trường, các chức năng của gia đình được thực hiện tốt hơn đã góp phần củng cố và khẳng định vị thế của thiết chế quan trọng này đối với sự phát triển của xã hội.

Tuy nhiên, bên cạnh đó, tác động từ mặt trái của kinh tế thị trường cùng với những yếu kém, bất cập về quản lý kinh tế-xã hội cũng đã tác động tiêu cực đến chức năng gia đình, tạo ra những thách thức lớn đối với các quan hệ gia đình, đe dọa phá vỡ mô hình gia đình truyền thống.

Có thể nói, tác động có tính hai mặt của kinh tế thị trường đến các chức năng gia đình ở Việt Nam hiện nay là

---

^(*) TS. Đại học Vinh.

một tất yếu và chính nó đã làm nảy sinh nhiều vấn đề mới, phức tạp cần được cả gia đình và xã hội cùng quan tâm và nỗ lực giải quyết.

Thứ nhất, gia đình ở Việt Nam đang gặp khó khăn trong quá trình thực hiện chức năng sinh sản, cung cấp nguồn nhân lực chất lượng cao đáp ứng yêu cầu của xã hội do tác động mặt trái của nền kinh tế thị trường.

Thực tế cho thấy, trong những năm gần đây, vẫn còn một khoảng cách đáng kể giữa nhận thức về số con và số con thực tế của các cặp vợ chồng. Điều này thể hiện ở số con sinh thêm thứ 3, thứ 4 hoặc lựa chọn giới tính khi mang thai đang có xu hướng tăng nhanh. Điều đặc biệt đáng lo ngại là trong cơ chế thị trường hiện nay - đồng tiền lên ngôi, người ta sẵn sàng vi phạm đạo đức, lạm dụng công nghệ cao can thiệp sớm vào quá trình mang thai để lựa chọn giới tính thai nhi... dẫn đến tình trạng mất cân bằng giới tính khi sinh. Theo Điều tra biến động dân số hàng năm của Tổng cục Dân số - Kế hoạch hóa gia đình, tính đến ngày 01/4/2012, tỷ số giới tính khi sinh ở nước ta là 112,3 bé trai /100 bé gái, cao hơn mức bình thường là 103-107. Tỷ lệ mất cân bằng giới tính ở nhiều địa phương đã đến mức báo động như ở Bắc Ninh, Hải Dương, Nam Định..., vượt mức 120/100 [4]. Tình trạng mất cân bằng nghiêm trọng về giới tính trong cơ cấu dân số của quốc gia tất yếu sẽ dẫn đến nhiều khó khăn trong phát triển kinh tế và tạo nên những hậu quả rất lớn về mặt xã hội sau này.

Bên cạnh đó, phát triển kinh tế thị trường đồng nghĩa với tăng cường độ, tăng năng suất lao động. Nhưng muốn

vậy, người lao động phải tái tạo tốt sức lao động, nâng cao trình độ, làm việc năng động, có khả năng sáng tạo để được cống hiến và hưởng thụ tương xứng. Tuổi kết hôn trung bình lần đầu chia theo giới tính ở nước ta hiện nay là khá cao: 26,2 tuổi đối với nam và 22,7 tuổi đối với nữ [5]. Xu hướng kết hôn muộn, sinh con muộn, sinh ít con, thậm chí là không sinh con tập trung ở nhóm có trình độ học vấn, có thu nhập. Ngược lại, nhiều nơi ở vùng nông thôn, miền núi, vùng sâu, vùng xa, tình trạng tảo hôn và sinh nhiều con vẫn còn khá phổ biến. Một số vùng kinh tế-xã hội còn gặp rất nhiều khó khăn, thuộc vùng nghèo nhất nước nhưng tỷ lệ gia tăng dân số lại dẫn đầu cả nước. Đây sẽ là bài toán khó đối với chất lượng dân số quốc gia trong khi nền kinh tế thị trường phát triển rất cần nguồn lao động có chất lượng cao, được học hành, đào tạo để có trình độ và tay nghề chuẩn?

Thứ hai, dưới tác động của kinh tế thị trường, chức năng kinh tế của gia đình Việt Nam đang biến đổi theo hướng tích cực nhưng chức năng giáo dục, nhất là giáo dục đạo đức lại bị suy giảm.

Việc coi trọng chức năng kinh tế của gia đình là hết sức cần thiết. Tuy nhiên, vấn đề là ở chỗ, nhiều gia đình quá coi trọng chức năng kinh tế mà ít chú trọng đến chức năng giáo dục và tự giáo dục của các thành viên trong gia đình, bên cạnh đó lại chú ý giáo dục tri thức nhiều hơn giáo dục đạo đức đã dẫn đến những khiếm khuyết trong quá trình hình thành nhân cách của con cái và làm biến dạng nhiều quan hệ tốt đẹp trong gia đình.

Vì vậy, những chuẩn mực đạo đức cơ

bản như kính trên nhường dưới, hiếu thảo, tình nghĩa, thủy chung, thuận hoà... chi phối các quan hệ thiêng liêng trong gia đình đang có nguy cơ bị xâm hại, bị lấn át bởi sức mạnh của lợi ích kinh tế, thậm chí trong nhiều gia đình còn có dấu hiệu khủng hoảng. Coi thường, ngược đãi cha mẹ; tranh giành, kiện tụng, chém giết lẫn nhau giữa vợ chồng, cha mẹ con cái, anh chị em ruột đang diễn ra ở nhiều nơi, trong nhiều gia đình. Thực tế cho thấy, “lĩnh vực đời sống thiêng liêng bậc nhất của truyền thống đạo lý người Việt Nam là gia đình, quan hệ tình yêu, quan hệ vợ chồng cũng bị rỉ máu bởi lưỡi dao lạnh lùng của đồng tiền” [6, 40-41]. Đặc biệt, “trong số các vụ án giết người được nghiên cứu trong mấy năm gần đây thì có tới 1/4 số vụ nạn nhân lại chính là thân nhân của thủ phạm (nạn nhân là vợ, chồng, con cái, anh, chị, em ruột)” [6, 63-64].

Hậu quả là, ở nước ta, tình trạng trẻ em hư hỏng, sa vào tệ nạn xã hội và vi phạm pháp luật có chiều hướng tăng nhanh. Năm 2010, có tới 12.108 trẻ em vi phạm pháp luật [6], trong số đó có những em phạm tội đặc biệt nghiêm trọng như giết người, cướp của, hiếp dâm... ngược lại, hiện tượng trẻ em bị vi phạm nhân quyền, xâm hại thân thể và tinh thần cũng đang ở mức báo động. Nhiều trẻ em bị cưỡng bức lao động sớm, làm những công việc nặng nhọc, vất vả, quá sức chịu đựng; trẻ đi làm thuê bị chủ hành hạ, đánh đập dã man; trẻ bị xâm hại tình dục, bị giết hại... Riêng năm 2010, số trẻ em bỏ nhà đi lang thang, kiếm sống nơi đường phố là 18.000 em và 854 em bị xâm hại tình dục [3].

Sự thật đau lòng ấy đang gióng lên

những hồi chuông cảnh báo cả gia đình và xã hội. Đối với gia đình đó là cảnh báo về sự giảm sút vai trò của gia đình trong giáo dục trẻ em; truyền thống và kỷ cương, nề nếp trong gia đình bị buông lỏng; chức năng giáo dục đạo đức của gia đình đang suy giảm rõ rệt.

Thứ ba, chức năng kinh tế của gia đình Việt Nam đang có những chuyển biến tích cực nhưng cũng bộc lộ rất nhiều hạn chế so với yêu cầu phát triển của nền kinh tế thị trường.

Trước hết là tiềm năng phát triển kinh tế hộ gia đình còn nhiều hạn chế so với yêu cầu của nền kinh tế thị trường và hội nhập quốc tế. Đa số hộ gia đình đã có ý thức chuyển mạnh sang sản xuất hàng hoá và kinh tế hộ gia đình đang trở thành một bộ phận kinh tế quan trọng trong nền kinh tế quốc dân. Tuy nhiên, nền kinh tế Việt Nam chưa phải là một nền kinh tế hàng hoá lớn nên hàng hoá làm ra, trong đó có hàng hoá của các hộ gia đình, còn kém về năng suất, chất lượng và sức cạnh tranh không cao. Đặc biệt, trong điều kiện của nền kinh tế thị trường và mở cửa, nông nghiệp của nước ta nói chung và kinh tế hộ gia đình nói riêng chịu áp lực cạnh tranh rất lớn do sản xuất nhỏ, phân tán, lạc hậu, năng suất, chất lượng sản phẩm thấp, tiêu chuẩn an toàn vệ sinh thực phẩm chưa đáp ứng yêu cầu, công nghệ lạc hậu, hệ thống pháp luật chưa đồng bộ, có nhiều điểm chưa phù hợp với thông lệ quốc tế... Thực tế, kinh tế hộ gia đình Việt Nam đang gặp phải khó khăn về nguồn vốn rất hạn hẹp, quy mô sản xuất nhỏ, quá trình tích tụ đất đai diễn ra chậm, khả năng áp dụng khoa học-kỹ thuật cũng như trình độ tổ chức, quản lý và khả năng tiếp cận thị

trường chưa cao. Đó còn là những khó khăn do sự yếu kém của hệ thống cơ sở hạ tầng dẫn đến tình trạng manh mún, bị chia cắt giữa các vùng, các địa phương vùng nông thôn. Trong khi đó những rủi ro thị trường, đặc biệt là thị trường quốc tế cũng như rủi ro môi trường sinh thái ngày càng nhiều đang đe dọa sự ổn định và khả năng tăng nguồn thu nhập của kinh tế hộ gia đình.

Một khó khăn nữa là dưới tác động của kinh tế thị trường hiện nay, các gia đình phải nỗ lực thực hiện chức năng kinh tế gắn liền với giải quyết tình trạng thiếu việc làm và đói nghèo. Cả nước hiện nay còn 3.055.566 hộ nghèo chiếm tỷ lệ 14,2% và 1.612.381 hộ cận nghèo [1]. Đời sống nhiều gia đình ở vùng sâu, vùng xa, vùng thường bị thiên tai còn nhiều khó khăn; nhiều vùng dân tộc thiểu số như: Điện Biên, Sơn La... có tỷ lệ hộ nghèo cao hơn so với bình quân cả nước. Sự phân hoá giàu nghèo đã và đang đặt ra nhiều vấn đề mà xã hội phải quan tâm. Đó là những vấn đề: việc làm, thu nhập, mức sống, điều kiện sinh hoạt, khả năng được thụ hưởng các giá trị văn hoá, giáo dục, chăm sóc y tế... của các hộ gia đình nghèo. Sự phân hoá giàu nghèo đôi khi đến mức tương phản với sự xuất hiện của những hộ gia đình nghèo - nhóm yếu thế trong cơ chế thị trường. Phần lớn gia đình nghèo là do đông con, thiếu việc làm, thiếu ruộng đất hoặc do điều kiện sức khoẻ, thậm chí có người do không biết làm ăn nên đã bị cơ chế thị trường đào thải, rất cần có sự giúp đỡ của Nhà nước và cộng đồng xã hội.

Thứ tư, dưới tác động của kinh tế thị trường, bình đẳng giới tăng lên, không khí dân chủ trong gia đình được mở rộng

nhưng xung đột gia đình không vì thế mà giảm đi, đồng thời mâu thuẫn giữa các thế hệ cũng đang ngày càng gia tăng.

Thực tế cho thấy, quá trình phát triển kinh tế thị trường đã có tác động đến nhiều gia đình, tạo ra sự vận động và biến đổi trên mọi phương diện của cuộc sống gia đình.

Trước hết, trong bản thân mỗi gia đình Việt Nam hiện nay, do tác động của kinh tế thị trường nên sự phân công lao động truyền thống đang thay đổi theo chiều hướng tạo ra nhiều cơ hội cho người phụ nữ tham gia để khẳng định vai trò của mình trong các hoạt động kinh tế-xã hội, nhất là trong lĩnh vực sản xuất vật chất. Tuy nhiên, thực tế cũng cho thấy, ở nhiều gia đình, nhất là vùng nông thôn, người phụ nữ vẫn phải gồng mình gánh trên vai việc làm kinh tế, tạo thu nhập cho gia đình và cả những công việc khác như nội trợ, giặt giũ, nuôi dạy con cái, chăm sóc cha mẹ già... Có thể nói, “vai trò và tính năng động của phụ nữ nông dân hiện nay rất cao nhưng cường độ và thời gian lao động của họ cũng đang lên tới mức báo động” [7, 369]. Thậm chí, họ còn là nạn nhân chủ yếu của tình trạng bạo lực xảy ra thường xuyên trong nhiều gia đình.

Nền kinh tế thị trường với xu hướng quá đề cao dân chủ, đề cao giải phóng cá nhân, tự do cá nhân với sự khác biệt về nhu cầu, sở thích, lợi ích; về phương pháp nuôi dạy con cái; về hoạt động kinh tế; về sự không chung thủy của vợ hoặc chồng... cũng chứa đựng những nguy cơ đối với gia đình. Do vậy, mâu thuẫn, xung đột giữa vợ và chồng không giảm, ly hôn tăng, nạn bạo lực gia đình cùng với những hậu quả kèm theo... vẫn là những thách thức lớn đối với chính

bản thân các gia đình và cả xã hội.

Đồng thời, những vấn đề như quan niệm về tình yêu, hôn nhân, ý nghĩa cuộc sống gia đình, trách nhiệm của bố mẹ, bổn phận của con cái, sự gắn bó, chia sẻ của các thành viên trong gia đình... cũng đang chứa đựng nhiều biểu hiện suy thoái. Phần lớn trong lớp trẻ, tình yêu không còn giá trị thiêng liêng, trình tiết không còn ý nghĩa, tình trạng quan hệ tình dục không an toàn lớn, tỷ lệ nạo phá thai của phụ nữ Việt Nam rất cao, trong đó có số đông là nữ thanh niên. Trong nhiều gia đình, trách nhiệm của cha mẹ, bổn phận của các con không được thực hiện hoặc thực hiện một cách chiếu lệ, lệch lạc. Không ít trường hợp lạm dụng hoặc ỷ vào tiền bạc để thay thế tình cảm, sự quan tâm, chăm sóc đối với các thành viên trong gia đình mình. Các mối quan hệ của gia đình, vì vậy, có nguy cơ ngày càng lỏng lẻo, mờ nhạt hơn.

Một điều đáng quan tâm nữa là trong bối cảnh của nền kinh tế thị trường, ở các gia đình Việt Nam, tính dân chủ giữa các thành viên có chiều hướng tăng lên nhưng đồng thời mâu thuẫn, xung đột giữa các thế hệ cũng ngày càng sâu sắc.

Hiện nay, mặc dù gia đình nhiều thế hệ giảm đi và kiểu gia đình hạt nhân ngày càng phổ biến nên số lượng thành viên gia đình không nhiều nhưng mỗi thành viên trong gia đình, nhất là đối với lớp trẻ, đã trở nên ít lệ thuộc và phụ thuộc vào tôn tri trật tự, vào các quy phạm truyền thống. Mặt khác, trong xã hội với nền kinh tế thị trường cạnh tranh và mở cửa, thang giá trị đạo đức xã hội biến đổi, các giá trị vật chất có xu hướng mạnh lên, các giá trị tinh

thần không còn được coi trọng. Trong gia đình đã xuất hiện sự khác biệt với khoảng cách ngày càng xa giữa các thế hệ về định hướng và lựa chọn giá trị ưu tiên, về lối sống và phương thức sống. Thực tế đó đang đòi hỏi sự điều chỉnh của gia đình với những chuẩn mực thích nghi với điều kiện của xã hội mới nhưng trên cơ sở kế thừa, chất lọc những giá trị truyền thống tốt đẹp của gia phong, gia lễ để thiết chế gia đình ổn định và tiếp tục phát triển.

2. Có thể khẳng định, kinh tế thị trường với những quy luật khách quan, vốn có, tác động trực tiếp nhất, mạnh mẽ nhất và xét đến cùng là nhân tố quyết định sự thay đổi của thiết chế gia đình, tạo nên những chuyển biến nhiều mặt trong quá trình thực hiện các chức năng của gia đình ở Việt Nam hiện nay. Phương thức tác động của kinh tế thị trường đến chức năng gia đình có thể là trực tiếp mà cũng có thể là gián tiếp, đường vòng qua nhiều loại tác nhân khác nhau, rất đa dạng và phức tạp. Chính vì vậy, tác động có tính hai mặt của kinh tế thị trường đến chức năng gia đình đang đặt ra nhiều thách thức, nhiều vấn đề cấp thiết đòi hỏi cả gia đình và xã hội cùng chung tay giải quyết, tạo điều kiện cho gia đình Việt Nam phát huy được những tác động tích cực cũng như phòng ngừa, hạn chế được những tác động tiêu cực của kinh tế thị trường và vươn lên thực hiện tốt các chức năng của mình. Có như vậy, gia đình mới thực sự là tổ ấm của mọi thành viên trong gia đình, là tế bào lành mạnh của xã hội và đóng góp nhiều hơn nữa cho sự nghiệp xây dựng đất nước giàu mạnh theo định hướng XHCN. Muốn vậy, theo chúng tôi trong

thời gian tới, cần tập trung thực hiện:

Thứ nhất, tuyên truyền, giáo dục hướng đến việc nâng cao nhận thức cho từng người dân, từng cặp vợ chồng, từng gia đình và cả cộng đồng về tầm quan trọng của chức năng sinh sản, tái sản xuất con người; những yêu cầu mới về số lượng và chất lượng con cái để đáp ứng yêu cầu về chất lượng nguồn lực con người cho nền kinh tế thị trường định hướng XHCN. Mặt khác, tuyên truyền để các gia đình nhận thấy được những điều kiện thuận lợi mà kinh tế thị trường định hướng XHCN đang mang lại cho gia đình trong việc thực hiện chức năng sinh đẻ: số con sinh ra ít nhưng điều kiện để nuôi dưỡng, chăm sóc tốt hơn; con cái có điều kiện để khôn lớn, trưởng thành, trở thành người có ích cho xã hội; không phân biệt giá trị con trai hay con gái...

Công tác tuyên truyền, một mặt, giáo dục đời sống gia đình, cụ thể là giáo dục trước và sau khi kết hôn; mặt khác, trang bị kỹ năng sống cho mọi thành viên trong gia đình như kỹ năng làm cha, làm mẹ, kỹ năng giúp đỡ người già, kỹ năng chăm sóc, nuôi dạy trẻ nhỏ, kỹ năng ứng xử... Trên cơ sở có kiến thức và kỹ năng sống, các thành viên gia đình sẽ ứng phó được với các tác động tiêu cực của kinh tế thị trường và chủ động phòng chống sự xâm nhập của các tệ nạn xã hội vào đời sống gia đình. Đồng thời, gia đình biết cách kế thừa, phát huy những giá trị văn hoá truyền thống tốt đẹp của dân tộc và tiếp thu có chọn lọc những giá trị tiên tiến của gia đình hiện đại để xây dựng các mối quan hệ đẹp đẽ trong gia đình; tạo ra bầu không khí ấm cúng, hạnh phúc trong mỗi nếp nhà.

Thứ hai, đẩy mạnh phát triển kinh tế hộ theo hướng sản xuất hàng hóa [2, 195]. Muốn vậy, Nhà nước cần tăng cường chính sách đầu tư cho các gia đình trên cơ sở tích tụ đất đai, đẩy mạnh cơ giới hoá, áp dụng công nghệ hiện đại (nhất là công nghệ sinh học); bố trí lại cơ cấu cây trồng vật nuôi, mở rộng sản xuất để các gia đình chuyển mạnh sang sản xuất hàng hóa, nâng cao thu nhập. Đồng thời, Nhà nước cần có biện pháp cụ thể để hỗ trợ gia đình phát triển kinh tế dưới hình thức doanh nghiệp vừa và nhỏ, trang trại, đặc biệt trong nông nghiệp và khu vực nông thôn, đáp ứng yêu cầu phát triển kinh tế thị trường, hội nhập kinh tế quốc tế như chuyển giao công nghệ, hỗ trợ vốn vay, tăng quy mô, ổn định thị trường trong nước và mở rộng thị trường xuất khẩu... Có như vậy, chức năng kinh tế của gia đình mới thực sự vận động, phát triển lành mạnh, làm cơ sở cho việc thực hiện các chức năng khác của gia đình và góp phần đảm bảo sự ổn định của xã hội trong điều kiện kinh tế thị trường.

Thứ ba, tiếp tục thực hiện các chính sách xóa đói, giảm nghèo bền vững đi đôi với chăm lo nhiều hơn nữa các lĩnh vực y tế, giáo dục và bảo đảm an sinh xã hội. Các chiến lược, kế hoạch phát triển kinh tế phải hướng đến phát triển và giải quyết các vấn đề xã hội, trong đó có xây dựng gia đình no ấm, bình đẳng, tiến bộ và hạnh phúc. Do vậy, cần rà soát, bổ sung, sửa đổi nhằm thực hiện ngày càng tốt hơn chính sách xóa đói, giảm nghèo và các chính sách xã hội khác để cải thiện và nâng cao chất lượng cuộc sống những gia đình thuộc diện này. Đó cũng là cơ sở để các gia đình ổn định được đời sống, phòng

chống có hiệu quả sự xâm nhập của các tệ nạn xã hội, lành mạnh hoá đời sống của các thành viên trong điều kiện kinh tế thị trường hiện nay.

Thứ tư, xây dựng gia đình văn hoá, củng cố, ổn định gia đình trên cơ sở kế thừa và phát huy các giá trị truyền thống tốt đẹp của gia đình Việt Nam, tiếp thu có chọn lọc các giá trị tiên tiến, giàu giá trị nhân văn của gia đình trong xã hội phát triển; thực hiện mô hình gia đình ít con; thực hiện đầy đủ các quyền và trách nhiệm của các thành viên trong gia đình, đặc biệt đối với trẻ em, phụ nữ và người cao tuổi. Đây cũng được xác định là một giải pháp quan trọng nhằm củng cố sự bền vững của gia đình, để gia đình thực hiện tốt hơn các chức năng của mình, là nội dung cốt lõi của chính sách xã hội trong giai đoạn hiện nay, góp phần thực hiện mục tiêu xây dựng một xã hội dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng và văn minh.

Thứ năm, nâng cao hơn nữa vai trò của người phụ nữ Việt Nam.

Song song với các văn bản pháp lý của Nhà nước có những điều khoản quy định về phụ nữ, bảo vệ quyền lợi của họ, tạo vị trí pháp lý cho họ trong lao động và thu nhập còn phải tạo ra những điều kiện để hiện thực hoá nó trong thực tế đời sống. Nhà nước và các tổ chức cần tạo điều kiện nhiều hơn để phụ nữ có khả năng tiếp cận các nguồn lực phát triển như nguồn vốn, nguồn nhân lực, nguồn thông tin, khoa học - kỹ thuật, ruộng đất, công cụ sản xuất... hoặc có những chương trình dành riêng cho phụ nữ với sự hỗ trợ của chính sách xã hội để giải quyết một loạt vấn đề bức xúc đang hạn chế sự phát triển của phụ nữ như trình độ văn hoá, sức khoẻ, môi

trường sống và làm việc... Đây cũng là cơ sở để người phụ nữ có thể chủ động trong việc thực hiện mục tiêu kế hoạch hóa gia đình, chăm lo cho con cái, xây dựng các mối quan hệ hài hoà trong gia đình cũng như góp phần phát triển sản xuất, từng bước cải thiện đời sống vật chất, tinh thần cho gia đình □

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Đài Truyền hình Việt Nam (VTV1) (2011). *Thời sự 19h*. Hà Nội, ngày 30/5.
2. Đảng Cộng sản Việt Nam (2011). *Văn kiện Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ XI*. Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội.
3. Cục bảo vệ, chăm sóc trẻ em, Bộ Lao động - Thương binh và Xã hội (2011). *Bản tin bảo vệ và chăm sóc trẻ em*, tháng 12.
4. Tổng cục Dân số - Kế hoạch hóa gia đình (2012). *Hội thảo quốc gia về Mất cân bằng giới tính khi sinh*, Hà Nội, ngày 03/11.
5. Tổng cục Thống kê (2012). *Điều tra quốc gia về Vị thành niên Việt Nam*, Hà Nội. <http://www.gso.gov.vn/default.aspx?t=abid=411&idmid=4&ItemID=4150>
6. Nguyễn Trọng Chuẩn, Nguyễn Văn Phúc (đồng chủ biên, 2003). *Mấy vấn đề đạo đức trong điều kiện kinh tế thị trường ở nước ta hiện nay*. Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội.
7. Đặng Cảnh Khanh, Lê Thị Quý (2009). *Gia đình học*. Nxb. Chính trị - Hành chính, Hà Nội.